

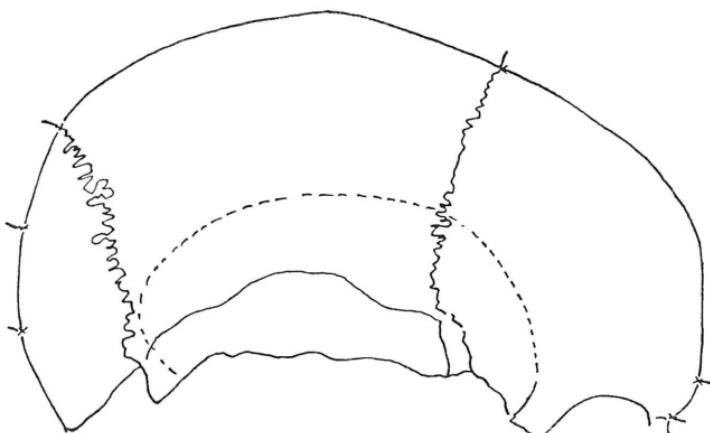
שרידי אדם מקיבוץ הגורשים

מאת ኒקו האס

בחפירות הארכיאולוגיות שנערכו בקיבוץ הגורשים נתגלו שתי גולגולות, שמר ואב ייבין העמידן לרשותי למחקר. הגולגולות נמצאו בקבר וمتkopת הרונגזה התיכונה א' וסומנו במספרים 35 ו-36.

ת' א/or. — הגולגולות נמצאו במצב גרווע ביותר. חלקייהן היו שבורים מאד, ורק לאחר טיפול רב במעבדה עלה בידנו לשחזר כיפת-גולגולת של אשה בת 25—30 (מס' 35) וגולגולת שנייה, כמעט שלמה, של גבר בן אותו גיל (מס' 36).

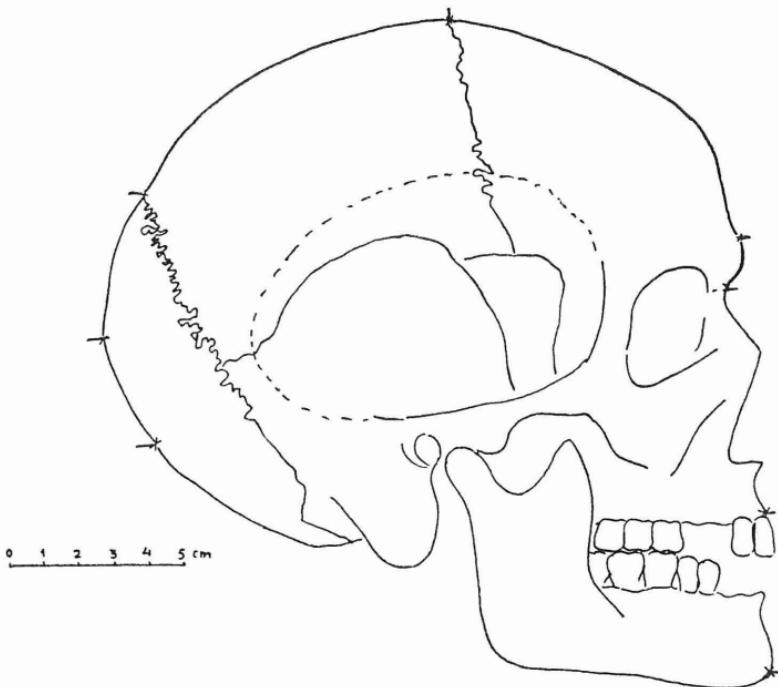
מס' 35. — כיפת-הגולגולת המשוחזרת כוללת את עצם המצח, את עצמות הקודקוד, את חלקייהן העליונים של עצמות הצד (בלוי היזו הפטמי) ואת עצם העורף (בלוי הבסיס).

צ'יר 1
גולגולת מס' 35.

מס' 36. — הגולגולת כוללת את קופסת הגולגולת (שנשתמרה כמעט בשלמותה), את קשת העין השמאלית ואת עצם הלחי של אותו צד. לפי נתוניים אלה יכולנו לשחזר את הפנים, ובעיקר את ארובת-העין השמאלית.

שרידי אדם מקיבוץ הגורשים

ציור 2
גולגולת מס' 36.

נוסף על אלה נמצאו חלקים של לסת עליונה ימנית ומערכת כמעט שלמה של שיניים עליונות, שהסרו בה רק מלחעות הצד השמאלי. השתרמו תותבה של שיניים אלו אפשרות לנו לעמוד על צורתה של קשת השיניים ועל קשריה עם שאר חלקי הגולגולת. עליה בידנו לשחרר את צורתה של גולגולת זו גם הודות לחלקים נוספים שנמצאו לידי: לסת תחתונה וכמה שיניים תחתוניות: שלוש טוחנות ושתי מלחתות מן הצד השמאלי; ניב אחד, שתי טוחנות ומלחתה אחת מן הצד הימני. סגירתן המותאמת של שתי הלסתות יש בה כדי להוכיה, שאכן נconaה בעבודת השחזר, אף-על-פי שהסרות עצמות הפנים.

הפנים נמדדו לפי נקודות אלו:

ארכובת-העין השמאלית — מחצית רוחב הפנים zygion-zygion כפוף 2 גובה חלקם העליון של הפנים nasion-prosthion גובהם הכלול של הפנים nasion-gnathion

כן נמדדו מידות-הרוחב של ארכובת-העין וגובהו של האף ורוחבו:

האשה	הגבר	מ"ס' (35)	מ"ס' (36)
169	186	glabella-opisthocranion	.1. אורך המאכסיימאלי של הגולגולת
167	182		.2. אורך הגולגולת glabella-inion
165	180		.3. אורך הגולגולת nasion-inion
114	—		.4. גובה הגולגולת basion-bregma
128	140	euryon-euryon	.5. רוחבה המאכסיימאלי של הגולגולת euryon
86	94	frontale-frontale	.6. רוחבו המינימאלי של המצח frontale
114	115	coronale-coronale	.7. רוחבו המאכסיימאלי של המצח coronale
64	—		.8. גובה הפנים nasion-prosthion
108	—		.9. גובהם הכללי של הפנים nasion-gnathion
2×61—122?	—		.10. רוחב הפנים zygion-zygion
52	—		.11. הרוחב החיצוני של החך בין M_1 ל- M_2
89	—		.12. רוחב הלסת התחתונה gonion-gonion
59	—	M_1 , M_2	.13. רוחבה החיצוני של הלסת התחתונה בין M_1 ל- M_2
75.7	75.0	eu-eu × 100 eu-eut g — op	.14. האינדקס האופקי של הגולגולת eu-eu × 100 eu-eut g — op
87.3	—	ba-b × 200 eu-eu + g — op	.15. האינדקס המומוצע של גובה הגולגולת מן הבסיס ba-b × 200 eu-eu + g — op
66.8	67.4	ft-ft × 100 eu-eu	.16. האינדקס בין עצם המצח ועצמות הקודקוד ft-ft × 100 eu-eu
74.6	82.4	ft-ft × 100 co-co	.17. האינדקס של רוחב המצח ft-ft × 100 co-co
52.0	—	n-pr × 100 zy-zy	.18. האינדקס של הפנים העליונות n-pr × 100 zy-zy
89.1	—	n-gn × 100 zy-zy	.19. האינדקס הכללי של הפנים n-gn × 100 zy-zy
70.0	—	ft-ft × 100 zy-zy	.20. האינדקס בין עצמות העול לעצמות המצח ft-ft × 100 zy-zy
103.2	—	go-go × 100 ft-ft	.21. האינדקס שבין עצם המצח וזווית הלסת התחתונה go-go × 100 ft-ft

גולגולת האשה היא mesocran, בעלת מצח בינווי במקומות המפגש עם עצמות הקודקוד. חלקו הקדמי של המצח רחב מחלקו האחורי. גם גולגולת הגבר היא mesocran, אך היא קטנה מגולגולת האשה וגבוהה ממנה. היחס שבין עצמות המצח בגולגולת זו דומה לו שבסגולגולת האחורה, אבל האינדקס של רוחב המצח מצבייך על ערך קטן יותר. האינדקס של חלקי העליון של הפנים (mesen) מקביל לאינדקס הכללי של הפנים mesoprosop.

שרידי אדם מקיבוץ הגושרים

האינדקסים הרוחביים של הפנים מצבעים על התפתחות חלשה של קשתות העול ועל התפתחות חזקה באיזור הזווית (gonion).

הקביעה הטיפולוגית

הבחנה הטיפולוגית של שתי הגולגולות הייתה קללה. שתיהן נמנחות עם הטיפוס הימי-תיכוני הצנום (Basic Mediterranean). גולגולת האשה מגלה נתיחה ל-*pedomorphosis* (חווי-גולגולות ילדיםים), ואילו גולגולת הגבר רגילה הרבה יותר וקרובה לטיפוס המקורי.

גולגולות מן הטיפוס הימי-תיכוני הצנום מצויות בדרך כלל באיזור המזרחי של הים התיכון. הן נמצאו ביריחו של האלף ה' לפסה"ג, ובין אלף ה' לאלף ה'ג' היו נפוצות במצרים, יוון, אסיה הקטנה, קפריסין, לבנון וארץ-ישראל. בארץ-ישראל נמצאו בשכבות מן האלף ה' לפסה"ג ב מגידו והיו נפוצות עד התקופה ההלניסטית-רומית. באסיה הקטנה החל מסוף ה' לפסה"ג ב מגידו ופתח בהדרגה, בחורף הפיניקי הייתה תפוצתן של גולגולות אלו רבה באלף ה'א, ואף כמה מאות שנים לאחר-מכן.

בצפון נמצאו גולגולות רבות מעין אלו, ואילו במקומות אחרים — כגון גור, מגידו ולכיש — נתגלו רק גולגולות מועטות מטיבם זה בתחום כמות גדולה יותר של טיפוסים אחרים.

ביבליוגרפיה

- Angel, J. L., A Racial Analysis of the Ancient Greeks — An Essay on the Use of Morphological Types, *Am. Journ. of Phys. Anthr.* (N.S.) 2, 1944, pp. 329–376.
- Buxton, D. & T. Rice, Report on the Human Remains Found at Kish, *Journ. Roy. Anthr. Inst.*, 61, 1931, p. 57.
- Charles, R. P., Contributions à l'étude anthropologique du site de Ras-Shamra (Ugarit), Ch. VIII, *Ugaritica*, IV, Paris 1962.
- Etude anthropologique des nécropoles d'Argos — Contribution à l'étude des populations de la Grèce antique, *Bull. de corresp. hellénique*, 28, 1958, pp. 268–313.
- Ferembach, D., Le Peuplement du Proche-Orient au Chalcolithique et au Bronze Ancien, *IEJ*, 9, 1959, pp. 221–228.
- Kurth, G., Die frühneolithischen Menschenreste der Jerichograbung 1955–1956, Bericht über die 5e Tagung der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Supplement *Homo*, 1957, pp. 112–117.

גִּיקוֹן הָאָס

- Kurth, G., Anthropologische Beobachtungen von der Jerichograbung 1955–1958, *Bericht über die 6e Tagung der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie*, 1959, pp. 115–130.
- Sauter, M. R., Les Races brachycéphales du Proche-Orient dès leurs origines à nos jours, *Archives suisses d'anthropologie générale*, 2, 1945, pp. 68–130.
- Senyurek, M. S., A Note on Three Skulls from Alaca Hüyük, *Belleten*, 14, 1950, pp. 57–84.
- Fluctuation of the Cranial Index in Anatolia from the Fourth Millennium B.C. to 1200 B.C., *Belleten*, 15, 1951, pp. 593–632.
- Vallois, H. V., Note sur les ossements humains de la nécropole néolithique de Byblos, *Bull. du Musée de Beyrouth*, I, Paris 1937, p. 23.